

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Інна Володимирівна ШЕВЧУК,

кандидат наук з державного управління,
завідувач відділу з питань законотворчості та наукових експертиз
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
innashevchuk555@gmail.com

УДК 351.863(477)

ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ЯК ІМПЕРАТИВ ГЕОСТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

Досліджуються актуальні питання визначення ролі національних інтересів у забезпеченні економічної безпеки держави. Встановлено, що у сфері економічної безпеки пріоритетним національним інтересом є розвиток національної економіки країни і зростання рівня добробуту громадян. Досліджено погляди науковців в частині визначення поняття «національні інтереси» й узагальнено, що національні інтереси — це системне, синергетичне поняття, яке відображає життєво важливі цінності українського народу як носія суверенітету та єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток. Відмічено, що національні інтереси реалізуються через державні інтереси, де суб'єктом інтересів виступає населення країни, а держава через державні інститути реалізує та захищає ці інтереси. До основних складових національних інтересів віднесено забезпечення воєнно-політичного суверенітету, економічного добробуту та культурних потреб населення. Військово-політична та соціально-економічна ситуація в Україні та вплив глобалізаційних процесів дав змогу сформулювати низку національних інтересів, серед яких: захист державного суверенітету; за-

безпечення економічної стабільності через самодостатність, стабільність та конкурентоспроможність національної економіки; полівекторність зовнішньої політики держави та утвердження України як надійного міжнародного партнера; створення умов для розвитку духовності населення, покращення фізичного здоров'я нації; збереження інтелектуального та наукового потенціалу країни, врегулювання питання мобільності молоді.

Доведено, що процеси демократизації потребують долучення громадян та інститутів громадянського суспільства до цього процесу з метою формування національних інтересів через максимальне охоплення усіх сфер життєдіяльності суспільства для захисту прав людини і громадянина й прискоренню соціально-економічного розвитку та модернізації національної економіки. Сформульовано найгостріші загрози національним інтересам у сфері національної та економічної безпеки. Резюмовано, що у сфері економічної безпеки національні інтереси відображають вектор економічного розвитку держави, прагнення її до економічної незалежності та ефективного використання економічних переваг.

Ключові слова: державна політика, економічна безпека держави, економічна незалежність, національні інтереси, національні цінності.

Політико-економічна та міжнародна ситуація вимагає від України виважених та стратегічно правильних кроків, які будуть спрямовані не тільки на забезпечення недоторканності державних кордонів, прогресивний економічний розвиток країни, а й утвердження нашої держави як повноправного члена світової спільноти із вагомим впливом на перебіг міжнародних процесів.

Побудова ефективної геостратегії держави неможлива без вирішення внутрішніх проблем, особливо у сфері економічної безпеки. Вирішення проблем економічного характеру потребує вдосконалення державної політики в економічній сфері поряд із ідентифікацією національних інтересів, підґрунтям яких є симбіоз очікуваних результатів політики держави й потреб громадян країни в частині визначення подальшого вектора соціально-економічного розвитку України. Проте національні інтереси стали інструментом маніпулювання з боку політиків, метою якого є отримання підтримки від населення, що можна буде особливо спостерігати перед виборчими перегонами. Разом з тим зміни у міжнародному середовищі щодо розстановки сил й позицій ключових гравців, втручання окремих країн у внутрішню політику інших загострює увагу на необхідності захисту національних інтересів у процесі формування та реалізації державної політики.

Дослідженню та науковому вирішенню проблем визначення категорії «національні інтереси» займалися фахівці як у сфері економічної теорії, так і у сфері державного управління, зокрема О. Г. Білорус, В. П. Горбулін, М. М. Єрмошенко, А. Б. Качинський, Ю. В. Ковбасюк, І. О. Кресіна, В. А. Ліпкан, Г. В. Новицький, Г. П. Ситник та інші. Поряд з цим недостатньо вивченими залишаються питання визначення сутності досліджуваної категорії у сфері економічної безпеки і ранжування національних інтересів за принципом пріоритетності.

Мета статті — визначення суті та характеристик національних інтересів в умовах глобалізації, а також їх роль під час формулювання геостратегії держави.

Для досягнення мети було поставлено такі наукові завдання: проаналізувати погляди науковців на сутність категорії «національні інтереси» та визначити роль у забезпеченні економічної безпеки держави; дослідити на предмет тотожності поняття «національні інтереси» та «національні цінності»; визначити основні загрози національним інтересам України в умовах військової агресії Російської Федерації та трансформацій міжнародного середовища.

Міжнародна геополітична ситуація вимагає від країн ведення державної політики виважено, враховуючи тенденції зростаючої взаємозалежності між суб'єктами міжнародних відносин. Це лише вкотре доводить необхідність захисту національних інтересів держави, оскільки ефективною є та державна політика, домінантою якої є пріоритет захисту й якнайповніша реалізація національних інтересів.

У Конституції України (ст. 18) зазначено, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визначеними принципами і нормами міжнародного права» [9].

У сфері економічної безпеки пріоритетним національним інтересом є розвиток національної економіки країни і відповідно зростання рівня добробуту громадян. У Законі України «Про засади зовнішньої та внутрішньої політики» визначено основні засади державної політики в економічній сфері, що, по суті, і є тими національними інтересами у зазначеній сфері [16]. Разом з тим ми вважаємо, що надмірна деталізованість призведе до втрати першочерговості та важливості стратегічно важливих із них.

У Законі України «Про національну безпеку України» (п. 10 ст. 1) національні інтереси визначені як «життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [17]. Поряд з цим вважаємо за доцільне звернути увагу на те, що ототожнення категорій «національні інтереси» і «національні цінності» не є правильним. Варто зазначити, що формулювання національних інтересів, їх реалізація та захист є складним та трудомістким процесом. Акцентуємо увагу на тому, що національні інтереси надзвичайно тісно переплітаються

із загальнолюдськими цінностями та безпекою. Проте об'єктивно залишається необхідність відмежування національних цінностей від національних інтересів, оскільки інтереси та цінності окремих індивідів, груп, верств населення можуть перебувати в суперечності.

Національні інтереси повинні відображати національну позицію, ідею, яка буде прийнятною для населення держави. Тобто національні інтереси реалізуються через державні інтереси, де суб'єктом інтересів виступає населення країни, а держава через державні інститути реалізує та захищає ці інтереси. Тому підтримуємо позицію Г. П. Ситника про те, що національні цінності визначають сутність, цілісність і стійкість, національні інтереси — структуру і характер функціонування національної безпеки [18, с. 46].

Низка вчених досліджувала сутність категорії «національні інтереси», проте єдиної позиції і досі не вироблено. Так, окремі автори визначають національний інтерес як потребу стимулювання збільшення національних ресурсів, а також протидію загрозам національної безпеки не суперечачи домінуючим цінностям у суспільстві [13, с. 36]. Інші ототожнюють національні інтереси з державними і визначають їх як домінуючі для держави цінності щодо її розвитку, здатності захищати свій суверенітет і незалежність [12, с. 8]. Деякі науковці взагалі вважають категорію «національні інтереси» застарілим псевдопоняттям, яке приречене на зникнення [7, с. 66].

На думку Ю. В. Ковбасюка та Г. П. Ситника, національні інтереси є «сукупністю збалансованих інтересів людини (громадянина), суспільства, держави у різних сферах їх життєдіяльності, реалізація яких гарантує збереження національних цінностей, державний суверенітет, територіальну цілісність та прогресивний суспільно-політичний і соціально-економічний розвиток, вихідний пункт політики національної безпеки та основа формування національних цілей і пріоритетів [8, с. 270]. Г. П. Ситник до основних складових національних інтересів відносить забезпечення воєнно-політичного суверенітету, економічного добробуту та культурних потреб населення [18, с. 410–411].

В. П. Горбулін та А. Б. Качинський розглядають національні інтереси як «життєво важливі матеріальні, інтелектуальні та духовні цінності українського народу як носія суверенітету та єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток» [3, с. 36]. Також В. П. Горбулін звертає увагу на те, що під час формулювання національних інтересів важливо визначити геополітичне становище країни у світовому товаристві. Виходячи з цього, аналізована категорія має низку аспектів, зокрема: геополітичний, внутрішньополітичний та ідеологічний [4, с. 72–77]. Г. В. Новицький зазначає, що національні інтереси — це суб'єктивне усвідомлення життєвоважливих потреб країни, а безпека і є такою потребою. Тобто ключовий національний інтерес України — забезпечення її безпеки [15, с. 46].

У свою чергу, М. М. Єрмошенко трактує національні економічні інтереси як «сукупність об'єктивних економічних потреб незалежної країни, задоволення яких забезпечує ефективне функціонування та сталий розвиток її економічної системи, а через неї й економіки» [5, с. 19]. Підтримує думку М. М. Єрмошенка і В. А. Ліпкан, який національний інтерес розглядає як «інтегральний вираз інтересів усіх членів суспільства, що реалізується через політику системи» [14, с. 23]. О. Г. Білорус приєднується до когорти науковців, які притримуються позиції, що поняття «національний інтерес» є системним та доповнює, що це «синергетичне поняття з низкою складників та відповідною їх класифікацією [2, с. 92–93]. Також національні інтереси визначають як інтегральний виразник інтересів усіх верств населення, які реалізуються через політичну систему держави при поєднанні запитів окремої людини та суспільства в цілому [11, с. 118].

Погоджуємося із І. О. Кресіною в тому аспекті, що вираженням національних інтересів і національна свідомість [10, с. 116]. Також вважаємо за необхідне вказати на те, що часто ототожнюють поняття «національний інтерес» та «інтереси нації». Варто зауважити, що інтереси нації відображають інтереси лише однієї нації, тоді як національні інтереси є сукупністю інтересів усіх членів суспільства, незалежно від національності, які збалансовані й не знаходяться в конфронтації. Систематизації національних інтересів передують їх узгодження, моніторинг та перегляд відповідно до часового періоду й стану соціально-економічного розвитку держави. Зовнішні виклики вимагають від держави не тільки сформулювати, а й відстоювати національні інтереси в порядку їх пріоритетності. Реалізація національних інтересів потребує попереднього аналізу і визначення національних завдань задля забезпечення економічної безпеки відповідними суб'єктами державної влади [6, с. 42].

Ключовими завданнями національних інтересів у сфері економічної безпеки є не тільки забезпечення розвитку та економічної незалежності держави, а й підвищення рівня якості життя населення.

Враховуючи військово-політичну та соціально-економічну ситуацію в Україні та вплив глобалізаційних процесів вважаємо за доцільне виокремити низку національних інтересів, які є наразі пріоритетними як для сфери національної, так і для сфери економічної безпеки, зокрема:

1. Захист державного суверенітету.

Захист державних кордонів та забезпечення територіальної цілісності потребує від держави не тільки удосконалення сектору безпеки і оборони, а провадження безпекоорієнтованої внутрішньої та зовнішньої політики.

2. Забезпечення економічної стабільності через самодостатність, стабільність та конкурентоспроможність національної економіки.

Удосконалення економічної системи країни потребує реформування окремих галузей економіки, їх модернізацію та трансформації

економічного сектора, надання державній політиці в економічній сфері пріоритету інноваційно-інвестиційному напрямку розвитку.

3. Полівекторність зовнішньої політики держави та утвердження України як надійного міжнародного партнера. Зовнішня політика держави повинна бути спрямована на побудову рівноправних відносин з іншими державами з прерогативою в таких відносинах інтересів України. Крім того, вдале розташування України на перетині вузлів трансконтинентальних перевезень дає змогу посиленню співпраці як з країнами Європи, так і Азії. Разом з тим залежність України від іноземних вливань й траншів Міжнародного валютного фонду не сприяє зміцненню авторитету країни, а веде до формування негативного іміджу як країни, що розвивається, та як буферної зони, сировинного придатку Росії. На нашу думку, Україні слід звернути увагу на активізацію партнерства з Китаєм — ядерною країною, основному конкуренту США щодо впливовості у світовій спільноті, щоб заручитися підтримкою можливого стратегічного партнера.

4. Створення умов для розвитку духовності населення, покращення фізичного здоров'я нації.

5. Збереження інтелектуального та наукового потенціалу країни, врегулювання питання мобільності молоді.

Для формування дієвої системи національних інтересів і забезпеченні її цілісності та ефективності необхідно здійснити низку кроків, а саме:

- 1) розробити відповідну нормативно-правову базу;
- 2) змодельувати систему національних інтересів, здійснювати їх постійний моніторинг, вносити корективи, враховуючи зміни у соціально-економічному розвитку країни та світовому господарстві;
- 3) збалансувати національні інтереси й забезпечити їхнє оптимальне поєднання і захист.

Держава володіє пріоритетним правом на формування національних інтересів. Проте процеси демократизації потребують долучення громадян та інститутів громадянського суспільства до цього процесу з метою формування національних інтересів через максимальне охоплення усіх сфер життєдіяльності суспільства для захисту прав людини і громадянина й прискоренню соціально-економічного розвитку та модернізації національної економіки.

Враховуючи сучасні реалії, серед найгостріших загроз національним інтересам України, які потребують якнайшвидшого вирішення, є:

- 1) свідоме пониження статусу української мови та української культури;
- 2) окупація Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, захоплення Керченської протоки, перешкоджання морським перевезенням;
- 3) тимчасова окупація та незаконна діяльність на території ЛНР/ДНР й дестабілізаційні дії в прилеглих районах;
- 4) умисне розпалювання міжконфесійної та міжетнічної ворожнечі, активізація випадків сепаратизму й тероризму;

5) нарощування військових потужностей у прикордонних районах України;

6) фальсифікація історії України, інформаційна війна ЗМІ Росії в частині дезінформації не тільки населення Росії, але й інших країн.

Саме тому наразі ключовим національним інтересом є відновлення територіальної цілісності держави й забезпечення недоторканності державних кордонів поряд із консолідацією нації [1, с. 308–313].

Національні інтереси держави фактично є базисом для формування основних положень як національної, так і економічної безпеки. У сфері економічної безпеки національні інтереси відображають вектор економічного розвитку держави, прагнення її до економічної незалежності та ефективного використання економічних переваг. Вважаємо за необхідне не оминати й ідеологічний аспект безпеки держави, який значною мірою обумовлює та впливає на процес формування державної політики й збалансування потреб особи, суспільства та держави політичного, економічного та соціального характеру.

Економічна безпека держави напряму залежить від відстоювання її національних інтересів. Тому цілісність й взаємоузгодженість національних інтересів країни є передумовою формування як внутрішньої, так і зовнішньої політики з метою ефективного формування геостратегічного напряму розвитку Української держави.

Список використаних джерел

1. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник (упоряд. і наук. ред.). К. : Леся, 2016. 586 с.
2. Білорус О. Г. Глобалізація і національна стратегія України. Броди : Просвіта, 2001. 299 с.
3. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. К. : НІСД, 2010. 288 с.
4. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Засади національної безпеки України. К. : Інтертехнологія, 2009. 272 с.
5. Єрмошенко М. М. Національні економічні інтереси: реалізація і захист. *Актуальні проблеми економіки*. 2001. № 1–2. С. 18–24.
6. Завгородня С. П. Національні інтереси в економічній сфері: сутність та побудова їх ієрархії. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 1–2 (15–16). С. 40–47.
7. Капустин Б. Г., Фурман Д. Є. Понятіе «национальный интерес» в общественнополитической жизни. *Мировая экономика и международные отношения*. 1996. № 7. С. 65–69.
8. Ковбасюк Ю. В., Ситник Г. П. Інтереси національні. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. К. : НАДУ, 2011. Т. 1: Теорія державного управління. 2011. С. 270–271.
9. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/2СуWjuD>.
10. Кресіна І. О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси. К. : Вища школа, 1998. 392 с.
11. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. К. : Довіра; Генеза, 1996. 942 с.

12. Международная безопасность и обороноспособность государств (понятия, определения, термины) / под общ. ред. О. К. Рогозина. М. : Право, 1998. 248 с.
13. Митрохин С. С. Политика государства и ценности общества. *Полис*. 1997. № 1. С. 36–39.
14. Ліпкан В. А. Національна безпека України — нормативно-правові аспекти забезпечення. К. : Текст, 2006. 180 с.
15. Новицький Г. В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України. К. : Інтертехнологія, 2008. 496 с.
16. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411–VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/2OziHNY>.
17. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/2KjRDN5>.
18. Ситник Г. П. Державне управління національної безпеки (теорія і практика). К. : НАДУ, 2004. 408 с.

Надійшла до редакції 01.06.2019

Shevchuk, I. V. Protection of National Interests of the State as an Imperative of Geostrategy of Ukraine

The article is devoted to the actual issues of determining the role of national interests in ensuring the economic security of the state. Established in the field of economic security, the priority national interest is the development of the national economy and the growth of the welfare of citizens. The researchers' views on the definition of the concept of «national interests» are researched and generalized that national interests are a systemic, synergetic concept that reflects the vital values of the Ukrainian people as the bearer of sovereignty and the sole source of power in Ukraine, the defining needs of society and the state, the realization of which guarantees state sovereignty of Ukraine and its progressive development. It is noted that national interests are realized through state interests, where the population of the country acts as the subject of interests, and the state through the state institutions implements and protects these interests. The main components of national interests include the provision of military-political sovereignty, economic well-being and cultural needs of the population. The military-political, socio-economic situation in Ukraine and the impact of globalization processes have made it possible to formulate a number of national interests, including: protection of state sovereignty; ensuring economic stability through self-sufficiency, stability and competitiveness of the national economy; polyvectorality of the country's foreign policy and the establishment of Ukraine as a reliable international partner; creation of conditions for the development of the spirituality of the population, improvement of the physical health of the nation; preservation of intellectual and scientific potential of the country, regulation of the issue of youth mobility.

It has been proved that democratization processes require the involvement of citizens and civil society institutions in this process in order to form national interests through the maximum coverage of all spheres of society's life for the protection of human rights and citizen and acceleration of socio-economic development and modernization of the national economy. The most acute threats to national interests in the field of national and economic security are formulated. It is summarized that in the field of economic security, national interests reflect the vector of economic development of the state, its aspirations for economic independence and the effective use of economic benefits.

Keywords: state policy, economic security of the state, economic independence, national interests, national values.

